

BẮT NẠT QUA MẠNG TRONG HỌC SINH TRUNG HỌC CƠ SỞ – MỘT SỐ VẤN ĐỀ LÝ THUYẾT, THỰC TIỄN VÀ GIẢI PHÁP

VŨ HỒNG NHUNG*

Bắt nạt qua mạng đang là một vấn nạn trong học sinh. Kết quả khảo sát cho thấy bắt nạt qua mạng được học sinh trung học cơ sở nhận thức khá rõ. Vấn nạn này đang có xu hướng gia tăng, ảnh hưởng nghiêm trọng đến đời sống tinh thần, thể chất và học lực của học sinh. Trên cơ sở các nghiên cứu trước và qua khảo sát thực tế, bài viết trình bày hướng phối hợp chặt chẽ giữa gia đình, nhà trường và xã hội nhằm ngăn ngừa và giải quyết tình trạng bắt nạt qua mạng trong học sinh trung học cơ sở.

Từ khóa: bắt nạt qua mạng, sức khỏe tâm thần, thông tin mạng, bạo lực học đường, học sinh trung học cơ sở

Nhận bài ngày: 16/5/2024; *đưa vào biên tập:* 20/5/2024; *phản biện:* 18/8/2024; *duyet đăng:* 11/9/2024

1. DẪN NHẬP

Trong thời đại công nghệ số, mạng xã hội mang lại nhiều lợi ích, trong đó phần lớn học sinh trung học sử dụng mạng xã hội. Tính đến tháng 1/2023 Việt Nam có 77,93 triệu người dùng internet, tương đương với 79,1% tổng dân số, với hơn 84% học sinh trung học cơ sở và trung học phổ thông dùng mạng xã hội (We Are Social, 2023: 6). Tuy nhiên, có một số hệ lụy từ mạng xã hội đối với học sinh, trong đó có vấn đề bắt nạt qua mạng (BNQM) đang là một vấn nạn trong học đường.

Theo UED Media (2019), tại Hội thảo khoa học “Chương trình phòng ngừa và can thiệp bắt nạt trực tuyến dựa

vào trường học - ATMi” tham luận của Trần Văn Công cùng các cộng sự cho biết có tới gần 35,7% tổng số học sinh trung học cơ sở (THCS) và trung học phổ thông (THPT) ở Việt Nam là nạn nhân của bắt nạt trực tuyến.

Học sinh THCS đang trong lứa tuổi tâm sinh lý phát triển chưa hoàn thiện và dễ nhạy cảm. Do vậy, vấn nạn BNQM có thể để lại cho học sinh THCS những hậu quả nghiêm trọng cả về tinh thần và thể chất, ảnh hưởng tiêu cực đến học tập và sự phát triển toàn diện của học sinh.

Trên cơ sở những nghiên cứu trước, cùng kết quả khảo sát về thực trạng nhận thức, ảnh hưởng tiêu cực của học sinh THCS về BNQM, bài viết khuyến nghị về việc phòng chống BNQM trong học sinh THCS hiện nay.

* Học viện Thanh thiếu niên Việt Nam.

2. TỔNG QUAN CÁC VẤN ĐỀ LÝ THUYẾT

2.1. Các khái niệm

2.1.1. *Bạo lực học đường*

Điều 2 của Nghị định số 80/2017/NĐ-CP ghi rõ: “Bạo lực học đường là hành vi hành hạ, ngược đãi, đánh đập; xâm hại thân thể, sức khỏe; lăng mạ, xúc phạm danh dự, nhân phẩm; cô lập, xua đuổi và các hành vi cố ý khác gây tổn hại về thể chất, tinh thần của người học xảy ra trong các cơ sở giáo dục hoặc lớp độc lập” (Thủ tướng Chính phủ 2017: 2).

Chủ thể tham gia bạo lực học đường có thể là các thành viên khác nhau trong trường học, như bạo lực giữa học sinh với học sinh, học sinh với giáo viên, giữa học sinh với cán bộ, bảo vệ nhà trường, giữa giáo viên với phụ huynh... Mỗi dạng bạo lực có sự khác nhau về bản chất, động cơ, mục đích do tính chất của mối quan hệ xã hội đó. Theo chúng tôi, bạo lực học đường trong học sinh là bạo lực học đường giữa học sinh với học sinh là một hoặc một nhóm học sinh sử dụng ngôn ngữ, cử chỉ, phương tiện hoặc sức mạnh thể chất một cách có chủ đích để gây tổn hại cho học sinh khác về thể chất, tinh thần hoặc vật chất.

Liên quan đến thuật ngữ “bạo lực học đường”, nhà nghiên cứu Dan Olweus (1993: 9) sử dụng thuật ngữ “bắt nạt học đường” (school bullying), là một “hành vi tiêu cực được lặp đi lặp lại, có ý định xấu của một hoặc nhiều học sinh nhằm trực tiếp chống lại một học

sinh, người có khó khăn trong việc tự bảo vệ bản thân”. Olweus đưa ra ba tiêu chí có liên quan để xác định hành vi bắt nạt: (1) lặp lại, (2) tính chủ ý và (3) mất cân bằng quyền lực. Với những đặc điểm này, bắt nạt thường được hiểu là lạm dụng quyền lực có hệ thống giữa học sinh với học sinh.

2.1.2. *Bắt nạt qua mạng*

Có nhiều hình thức bắt nạt như: bắt nạt về thể chất, bắt nạt về lời nói, bắt nạt về quan hệ xã hội và bắt nạt qua mạng (Phạm Thị Thu Ba, 2016: 35). Bắt nạt thể chất (đấm, đá, đập...); bắt nạt về lời nói (gọi tên, trêu chọc một cách ác ý) là các hình thức bắt nạt trực tiếp. Bắt nạt về quan hệ xã hội (cô lập về xã hội và lan truyền các tin đồn) là hình thức bắt nạt gián tiếp. Ngày nay, với sự bùng nổ của công nghệ thông tin, BNQM thông qua các phương tiện thông tin ngày càng phát triển với nhiều hình thức đa dạng và phức tạp. Không giống như bắt nạt theo các hình thức trước kia, người bị BNQM thường không biết danh tính của những kẻ bắt nạt mình, không biết kẻ đó ở đâu, vì sao họ lại nhắm vào mình... Người bị BNQM có thể bị bắt nạt bất cứ nơi nào, lúc nào và không hạn chế số lượng người tham gia bắt nạt, những nội dung gây tổn thương có thể được gửi tới nhiều người trong khoảng thời gian rất ngắn, nạn nhân liên tục bị bủa vây, đeo bám và khủng hoảng tinh thần nghiêm trọng (Mason, 2008: 328; Hinduja, 2009: 52).

Thông qua nhiều phương tiện khác nhau (tin nhắn điện thoại, tin nhắn trên

các phần mềm chat như Messenger, email, các trang mạng xã hội như Facebook, Twitter và các trang web khác...), BNQM có thể là lăng mạ và xúc phạm (sử dụng từ ngữ hoặc hình ảnh để xúc phạm, làm tổn thương người khác); phát tán thông tin sai lệch hoặc làm lộ bí mật (chia sẻ thông tin sai lệch, riêng tư hoặc làm lộ bí mật của ai đó mà không có sự cho phép của người đó); giả danh (giả mạo danh tính của người khác để gây tổn hại đến danh dự hoặc quan hệ của họ); đe dọa (gửi các tin nhắn hoặc thông điệp có tính chất đe dọa, nhằm tạo ra sự sợ hãi cho người bị nhắm tới); cô lập xã hội (cố ý loại trừ ai đó khỏi các nhóm trực tuyến, khiến họ cảm thấy bị cô lập). “Bắt nạt qua mạng”, theo J.W. Patchin (2010: 614) “là sử dụng công nghệ thông tin mạng để tấn công, quấy rối, đe dọa hoặc làm hại người khác có chủ định và có tính lặp lại”.

Trên cơ sở nghiên cứu bản chất, đặc điểm của BNQM và các hình thức bắt nạt trong học sinh, theo chúng tôi BNQM trong học sinh là bắt nạt thông qua các phương tiện thông tin kết nối mạng, là hành vi cố ý gây hại và lặp đi lặp lại của một học sinh, hoặc nhóm học sinh này đối với học sinh khác trong một thời gian nhất định. Theo đó, những hình thức BNQM nổi bật trong học sinh gồm: bị gọi bằng tên lóng, bị làm trò cười, trêu ghẹo; nhận được tin nhắn khiếm nhã; bị cô lập, tách biệt khỏi nhóm bạn; bị đặt điều, rêu rao những điều không đúng; tin nhắn,

hình ảnh cá nhân bị đưa lên mạng và bị đe dọa...

2.2. Hậu quả của bắt nạt qua mạng đối với học sinh THCS

Học sinh THCS đang ở lứa tuổi thích những điều mới lạ, với sự phát triển của công nghệ thông tin, mạng xã hội, các em tiếp thu rất nhanh những tri thức hiện đại, nhưng cũng dễ bị môi trường mạng internet ảnh hưởng đến đời sống tinh thần và việc hình thành nhân cách. Trong đó, BNQM là một hình thức bạo lực thời công nghệ có tác động lớn đến lứa tuổi này. BNQM để lại cho học sinh những khủng hoảng tinh thần dai dẳng, ảnh hưởng lâu dài với những mức độ khác nhau đến mọi mặt của đời sống, học tập, mối quan hệ bạn bè - xã hội của học sinh. Đồng thời BNQM cũng ảnh hưởng tiêu cực đến định hướng giá trị của học sinh, suy giảm chất lượng giáo dục của nhà trường, gia đình và xã hội.

Kết quả nghiên cứu của Ybarra và các cộng sự (2012) đã chỉ ra những biểu hiện của học sinh bị BNQM là lo lắng, sử dụng chất kích thích, tự làm hại bản thân và những khó khăn trong học tập ngày càng gia tăng.

Nghiên cứu của Schneider và các cộng sự (2012) về mối quan hệ giữa BNQM, bắt nạt học đường truyền thống và những hậu quả tiêu cực của BNQM đối với sức khỏe tâm thần của học sinh cho thấy, BNQM làm tăng cường độ trầm cảm và ý định tự tử (Schneider, 2012).

Theo Quỹ Nhi đồng Liên Hợp Quốc (UNICEF), khi BNQM xảy ra, nạn nhân có thể cảm thấy như thể mình đang bị tấn công ở khắp mọi nơi, ngay cả trong chính ngôi nhà của mình và bản thân có vẻ như không có lối thoát. Các hiệu ứng có thể diễn ra trong một thời gian dài và ảnh hưởng đến nạn nhân theo nhiều cách: về mặt tinh thần - học sinh cảm thấy khó chịu, ngu ngốc, thậm chí tức giận; về mặt cảm xúc - học sinh cảm thấy xấu hổ hoặc mất hứng thú với những thứ mình yêu thích; về thể chất - học sinh mệt mỏi (mất ngủ) hoặc có các triệu chứng như đau bụng và nhức đầu. Trong những trường hợp cực đoan, BNQM thậm chí có thể dẫn đến việc học sinh trầm cảm, tự kết liễu đời mình (UNICEF, 2018).

Từ các nghiên cứu trên, có thể khái quát những hậu quả chính đối với học sinh bị BNQM như sau:

- *Ảnh hưởng đến tâm lý của học sinh:* Các tác động tâm lý của BNQM có thể gây hại lớn hơn các tác động về mặt thể chất. Học sinh bị BNQM có thể trải qua nhiều cảm xúc tiêu cực, chẳng hạn như buồn bã, tức giận, sợ hãi và xấu hổ... Với sự giận dữ bị đè nén không bộc lộ được, các em có thể trở nên thù địch hoặc suy sụp bắt nguồn từ cảm giác vô vọng trong tình huống bị bắt nạt. Khi liên tục bị lăng mạ dưới mọi hình thức, các em trở nên mất lòng tự trọng, lì lợm, ngang bướng, đôi khi không còn coi chuyện vi phạm lỗi là quan trọng. Những triệu chứng sang chấn tâm lý do bị BNQM như rối

loạn cảm xúc, hành vi, nhận thức, lo âu... kéo dài quá lâu sẽ khiến các em trầm cảm, tự làm hại bản thân và có ý định tự tử. Một nghiên cứu của trường Đại học Yale, Hoa Kỳ đưa ra thông tin nạn nhân bị BNQM được cho là “có ý định tự tử cao gấp hai đến chín lần so với những đứa trẻ khác” (Solberg, 2003: 240).

- *Ảnh hưởng đến học tập của học sinh:* Học sinh bị BNQM có thể khó tập trung trên lớp và có thể không muốn đến trường để tránh mặt các bạn khác. Những học sinh bị bắt nạt có nhiều khả năng bỏ tiết, trốn tiết hoặc bỏ học, kết quả học tập thấp hơn những học sinh không bị bắt nạt.

Giống như các hình thức bắt nạt khác, BNQM gây căng thẳng, lo lắng, ảnh hưởng đến khả năng hiểu và tiếp thu, lưu giữ thông tin. Học sinh bị BNQM có thể cảm thấy bị phân tâm và bận rộn với việc bị bắt nạt, dành thời gian nghĩ cách để đối phó, thiếu hứng thú và động lực trong học tập dẫn đến bỏ tiết, trốn học...

- *Ảnh hưởng đến các mối quan hệ trong đời sống của học sinh:* Khi bị bắt nạt qua mạng, học sinh có thể bắt đầu cảm thấy yếu đuối và bất an về những gì mọi người nói hoặc nghĩ về mình, gặp khó khăn trong việc hình thành mối quan hệ với những người khác hoặc không muốn giao tiếp với người khác. Điều này có thể dẫn đến việc các em cảm thấy cô đơn và bị cô lập, tự rút lui khỏi bạn bè, thầy cô và gia đình, bởi những suy nghĩ tiêu cực về bản thân. Học sinh bị BNQM có thể

mất động lực để làm những việc mà mình thường thích làm và cảm thấy bị cô lập khỏi những người mình yêu thương và tin tưởng... Tình trạng này kéo dài sẽ ảnh hưởng xấu đến sức khỏe thể chất, tinh thần và hạnh phúc của học sinh.

3. KHẢO SÁT THỰC TẾ VỀ BẤT NẠP QUA MẠNG TẠI MỘT SỐ TRƯỜNG TRUNG HỌC CƠ SỞ TRÊN ĐỊA BÀN THÀNH PHỐ HÀ NỘI

3.1. Phương pháp khảo sát

Chúng tôi lựa chọn có chủ đích hai trường THCS tại thành phố Hà Nội là Trường THCS Lĩnh Nam, quận Hoàng Mai và Trường THCS Phong Vân, huyện Ba Vì để khảo sát. Trường THCS Lĩnh Nam là một trong những trường thí điểm thực hiện mô hình Công tác xã hội trong trường học theo Thông tư số 20/TT-BGDĐT của Bộ Giáo dục và Đào tạo. Trường THCS

Phong Vân là một trường thuộc khu vực ngoại thành của thành phố Hà Nội. Số học sinh của hai trường THCS tham gia khảo sát (theo sĩ số học sinh hiện có của các lớp) là 252 học sinh (từ khối lớp 6 đến khối lớp 9), mỗi trường 126 học sinh trong đó 170 học sinh nữ (67,5%), 82 học sinh nam (32,5%). Cuộc khảo sát thực hiện vào tháng 4/2024⁽¹⁾ bằng bảng câu hỏi tự điền, khuyết danh, về: Đặc trưng cá nhân; Thực trạng BNQM trong học sinh, bao gồm nhận thức của học sinh về BNQM; Đặc điểm về tâm lý cá nhân học sinh khi bị BNQM; Ảnh hưởng tiêu cực của BNQM đối với học sinh THCS.

3.2. Nhận biết của học sinh THCS về BNQM

Để khảo sát mức độ nhận thức của học sinh THCS, chúng tôi đã đưa ra một số câu thể hiện các quan điểm về BNQM để các em đánh giá (Bảng 1).

Bảng 1. Nhận biết của học sinh về BNQM qua khảo sát

Câu hỏi	HTKĐY		HNKĐY		CKĐY-CKK		HNĐY		HTĐY		Tổng số	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
1	192	76,2	28	11,1	20	7,9	8	3,2	4	1,6	252	100,0
2	4	1,6	4	1,6	12	4,8	20	7,9	212	84,1	252	100,0
3	22	8,7	6	2,4	48	19,0	38	15,1	138	54,8	252	100,0
4	2	,8	2	,8	8	3,2	56	22,2	184	73,0	252	100,0
5	10	4,0	50	19,8	16	6,3	42	16,7	134	53,2	252	100,0

Câu hỏi:

1. BNQM là chuyện nhỏ/bình thường như các vấn đề khác trong trường học
2. BNQM là một hành vi xấu, ảnh hưởng tiêu cực tới học sinh, gia đình, nhà trường, xã hội
3. Nói xấu, đặt biệt danh, tung tin đồn, đe dọa, lan truyền thông tin cá nhân, cô lập một cá nhân khỏi cộng đồng mạng là những hình thức phổ biến của BNQM
4. BNQM là hành vi ảnh hưởng đến sức khỏe thể chất và tinh thần của học sinh
5. BNQM đang xảy ra với diễn biến phức tạp và mức độ ngày càng nghiêm trọng trong trường học

Ghi chú:
HTKĐY: hoàn toàn không đồng ý; HNKĐY: hầu như không đồng ý; CKĐY-CKK: có khi đồng ý - có khi không; HNĐY: hầu như đồng ý; HTĐY: hoàn toàn đồng ý

Nguồn: Tổng hợp kết quả khảo sát tháng 4/2024.

Kết quả khảo sát cho thấy, 192/252 học sinh (76,2%) “hoàn toàn không đồng ý” với quan niệm cho rằng: “BNQM là chuyện nhỏ/bình thường như các vấn đề khác trong trường học”. Có 212/252 em (84,1%) hoàn toàn đồng ý với ý kiến: “BNQM là một hành vi xấu, ảnh hưởng tiêu cực tới học sinh, gia đình, nhà trường, xã hội”. Trong khi, “Nói xấu, đặt biệt danh, tung tin đồn, đe dọa, lan truyền thông tin cá nhân, cô lập một cá nhân khỏi cộng đồng mạng là những hình thức phổ biến của BNQM” thì có 138/252 học sinh (54,8%) hoàn toàn đồng ý. Điều này cho thấy trên 50% học sinh nhận biết được những hình thức cơ bản của BNQM đang diễn ra hiện nay. Về “BNQM là hành vi ảnh hưởng đến sức khỏe thể chất và tinh thần của học sinh”, 184/252 học sinh (73%) hoàn toàn đồng ý với nhận định này, trong khi “BNQM đang xảy ra với diễn

biến phức tạp và mức độ ngày càng nghiêm trọng trong trường học” thì 134/252 học sinh (53,2%) hoàn toàn đồng ý.

Như vậy, khi được hỏi về tình hình BNQM trong trường, học sinh THCS đã thể hiện quan điểm, nhận thức, thái độ khá rõ ràng về vấn nạn này.

3.3. Ảnh hưởng tiêu cực của BNQM đối với học sinh

Để tìm hiểu sâu hơn về ảnh hưởng của BNQM đối với học sinh, chúng tôi đưa ra câu hỏi: “Em hãy cho biết những dấu hiệu có thể gặp phải khi bị bắt nạt qua mạng” và các đáp án gợi ý lần lượt là: Bị ám ảnh bởi những lời chế giễu, đe dọa; Cảm giác cô đơn bị bỏ rơi, buồn bã, chán nản; Mất tập trung trong học tập; Kết quả học tập giảm sút. Câu hỏi sử dụng thang đo từ 1 đến 4 (Hoàn toàn đúng; Hầu như đúng; Đúng một phần; Không đúng).

Bảng 2. Khảo sát ảnh hưởng tiêu cực của BNQM đến tâm lý và học tập của học sinh THCS

Những biểu hiện của học sinh khi bị BNQM	Hoàn toàn đúng		Hầu như đúng		Đúng một phần		Không đúng		Tổng số	
	Tần số	Tỷ lệ %	Tần số	Tỷ lệ %	Tần số	Tỷ lệ %	Tần số	Tỷ lệ %	Tần số	Tỷ lệ %
Bị ám ảnh bởi những lời chế giễu, đe dọa	136	54	40	15,9	34	13,5	42	16,7	252	100,0
Cảm giác cô đơn, bị bỏ rơi, buồn bã, chán nản	110	43,7	66	26,2	34	13,5	42	16,7	252	100,0
Mất tập trung trong học tập	104	41,3	80	31,7	40	15,9	28	11,1	252	100,0
Kết quả học tập giảm sút	126	50,0	70	27,8	28	11,1	28	11,1	252	100,0

Nguồn: Tổng hợp kết quả khảo sát tháng 4/2024.

Kết quả khảo sát cho thấy 136/252 học sinh (54%) cảm thấy “bị ám ảnh bởi những lời chế giễu, đe dọa” khi bị BNQM – có thể thấy đây là tác động tiêu cực rõ nhất của BNQM đến học sinh THCS. Do những tác động tâm lý tiêu cực nên một tỷ lệ khá lớn 126/252 học sinh (50%) có dấu hiệu “kết quả học tập giảm sút” khi bị BNQM.

Tác động tiêu cực tiếp theo là có “cảm giác cô đơn bị bỏ rơi, buồn bã, chán nản” khi bị BNQM với 110/252 học sinh (43,7%) chọn lựa. Có tỷ lệ chọn thấp hơn một ít nhưng cũng không kém phần nghiêm trọng là “mất tập trung trong học tập” khi bị BNQM, được 104/252 học sinh (41,3%) chọn.

Thực tế cho thấy, BNQM đang là vấn nạn trong trường học, ảnh hưởng tiêu cực ngày càng nghiêm trọng tới sức khỏe tinh thần, thể chất, kết quả học tập và phát triển toàn diện của học sinh THCS. Điều đó đòi hỏi sự quan tâm đặc biệt của gia đình, nhà trường, xã hội trong việc giải quyết vấn nạn BNQM ở học sinh THCS.

4. MỘT SỐ GIẢI PHÁP PHÒNG CHỐNG VẤN NẠN BẮT NẠT QUA MẠNG TRONG HỌC SINH TRUNG HỌC CƠ SỞ

Trên cơ sở phân tích bản chất, hậu quả của BNQM, khảo sát thực trạng học sinh THCS bị BNQM và nghiên cứu các hướng giải quyết, bài viết đề xuất một số giải pháp chủ yếu nhằm phòng chống vấn nạn BNQM trong học sinh THCS.

4.1. Nâng cao nhận thức và sự tham gia của gia đình học sinh

phòng chống BNQM trong học sinh THCS

Hoạt động của con người là hoạt động có ý thức, nếu có nhận thức đầy đủ, đúng đắn thì con người sẽ có ý thức và hành vi chuẩn mực. Gia đình là cơ sở, là nền tảng quan trọng có tính chất quyết định nhân cách của trẻ em trong quá trình trưởng thành. Vì vậy, nâng cao nhận thức và sự tham gia của gia đình học sinh phòng chống BNQM trong học sinh là một giải pháp rất quan trọng.

Một mặt, nâng cao nhận thức của các gia đình về BNQM và tác động của nó, đồng thời thúc đẩy sự tham gia tích cực của gia đình vào các hoạt động hỗ trợ học sinh bị bắt nạt qua mạng. Mặt khác, trang bị kiến thức cho cha mẹ học sinh về BNQM và các kỹ năng trong việc phát hiện, nhận diện, giải quyết các dấu hiệu học sinh có liên quan đến BNQM. Cha mẹ học sinh có trách nhiệm phối hợp với nhà trường, giáo viên chủ nhiệm lớp trong thực hiện các hoạt động phòng ngừa và giải quyết vấn đề của học sinh liên quan đến BNQM.

Để phát huy tối đa sự tham gia của gia đình học sinh, nhà trường THCS cần thường xuyên phối hợp với Hội cha mẹ học sinh tổ chức các buổi nói chuyện chuyên đề về: Tâm lý lứa tuổi học sinh THCS, bạo lực học đường, BNQM, kiến thức và kỹ năng đồng hành và hỗ trợ con cái, hướng dẫn cha mẹ học sinh thực hành các hoạt động hỗ trợ con cái ngay tại gia đình. Giáo viên chủ nhiệm lớp cần thiết lập

kênh thông tin với tập thể và từng cá nhân phụ huynh học sinh một cách trực tiếp và gián tiếp để trao đổi với phụ huynh về trường hợp học sinh bị BNQM để can thiệp, hỗ trợ kịp thời. Sự tham gia thành công của gia đình học sinh đòi hỏi rất nhiều nỗ lực, tôn trọng và hợp tác liên tục để tạo ra một môi trường hỗ trợ nơi học sinh bị BNQM được chữa lành và phát triển.

4.2. Tăng cường vai trò của phòng tư vấn học đường và nhân viên công tác xã hội trường học trong phòng ngừa và trợ giúp học sinh bị BNQM

Ở Việt Nam hiện nay, công tác xã hội trường học đã và đang được chú trọng để cải thiện môi trường học tập cho học sinh. Nhân viên công tác xã hội trường học là người hỗ trợ học sinh phát huy tối đa năng lực và những điểm mạnh để thành công trong học tập, giúp các em thay đổi những hành vi lệch chuẩn. Đồng thời nhân viên công tác xã hội trường học còn có vai trò trực tiếp hỗ trợ công tác phòng chống xâm hại trẻ em, bạo lực học đường, trong đó có phòng chống BNQM trong học sinh.

Nêu cao vai trò của phòng tư vấn học đường và nhân viên công tác xã hội trong việc phòng ngừa và hỗ trợ học sinh bị BNQM là nhằm tìm cách ngăn ngừa từ xa, từ sớm những hiện tượng BNQM; hỗ trợ kịp thời, giảm thiểu các tác động tiêu cực đối với học sinh bị BNQM hiện tại và ngăn chặn những sự việc có thể xảy ra trong tương lai. Đó không chỉ là phản ứng trước các

sự cố mà còn chủ động xây dựng lá chắn bảo vệ cho học sinh trong thế giới kỹ thuật số và giáo dục hành vi trực tuyến có trách nhiệm.

Phòng ngừa và hỗ trợ học sinh bị BNQM là hai mặt của một quá trình có mối quan hệ chặt chẽ, thống nhất và tác động lẫn nhau cùng hướng tới mục tiêu giảm thiểu tối đa tình trạng và hậu quả tiêu cực của BNQM trong học sinh. Vì vậy, các hoạt động của phòng tư vấn học đường và vai trò của nhân viên công tác xã hội trong việc phòng ngừa và hỗ trợ học sinh bị BNQM cần phải thực hiện đồng thời, hài hòa các biện pháp phòng ngừa và hỗ trợ, trong đó phòng ngừa là nhiệm vụ cơ bản, chiến lược, lâu dài; hỗ trợ là nhiệm vụ quan trọng, cấp bách, thường xuyên.

4.3. Thường xuyên trang bị cho học sinh THCS những kỹ năng cần thiết phòng chống nguy cơ bị BNQM

Trước hết, cần tăng cường tuyên truyền, giáo dục nâng cao nhận thức cho học sinh THCS về bản chất, hình thức biểu hiện, tác hại nghiêm trọng của BNQM và những kỹ năng cơ bản về sử dụng công nghệ thông tin, giao tiếp, ứng xử an toàn, văn minh trong không gian mạng để học sinh tự bảo vệ bản thân trước nguy cơ bị BNQM.

Hướng dẫn cho học sinh biết cách cài đặt và sử dụng những công cụ đảm bảo an toàn thông tin khi tham gia cộng đồng mạng. Mỗi nền tảng xã hội cung cấp các công cụ khác nhau cho phép người dùng hạn chế ai có thể nhận xét hoặc xem bài đăng của mình,

hoặc ai có thể kết nối tự động với tư cách bạn bè... với các thao tác đơn giản để chặn, tắt tiếng hoặc báo cáo đe dọa trực tuyến. Ví dụ: Facebook, Instagram có một số công cụ giúp đảm bảo an toàn như: *Hạn chế* (để bảo vệ tài khoản của mình một cách kín đáo); *Kiểm duyệt bình luận* (trên chính bài đăng của mình); *Điều chỉnh cài đặt của mình* (để chỉ có những người theo dõi bạn mới có thể gửi tin nhắn trực tiếp).

Khi bị bắt nạt qua mạng học sinh nên thực hiện một số bước cần thiết để đối phó với tình huống: *Giữ bình tĩnh và kiểm chế cảm xúc của mình*, không nên phản ứng tức giận hoặc đáp trả ngay lập tức. Việc giữ được tinh thần điềm tĩnh sẽ giúp các em đưa ra quyết định hợp lý và đối phó hiệu quả hơn. *Ngừng tương tác với người bắt nạt* để làm giảm khả năng người bắt nạt tiếp tục tấn công. *Bảo vệ thông tin cá nhân*, không chia sẻ thông tin cá nhân nhạy cảm như địa chỉ, số điện thoại, hay tài khoản mạng xã hội... với người khác trên mạng. *Chặn người bắt nạt* bằng các công cụ đảm bảo an toàn trên các nền tảng mạng xã hội hoặc trang web. *Lưu giữ bằng chứng* (nếu có thể) về hành vi bắt nạt để gửi báo cáo hoặc tìm sự hỗ trợ từ các bên liên quan. *Báo cáo hành vi bắt nạt* thông qua tính năng báo cáo trên nền tảng mạng xã hội hoặc trang web nơi bị bắt nạt. *Tìm sự hỗ trợ* bằng cách nói chuyện với người tin cậy như bạn bè, gia đình, giáo viên về tình huống bị bắt nạt mà em đang phải đối mặt để có sự hỗ trợ,

tư vấn và giúp đỡ giải quyết tình huống hoặc truy cập website *Tổng đài Quốc gia Bảo vệ trẻ em, gọi số 111* để được trợ giúp.

4.4. Đẩy mạnh phối kết hợp giữa các trường THCS với các trung tâm công tác xã hội và chính quyền địa phương

BNQM là hiện tượng mang tính xã hội, có thể xuất hiện ở nhiều lứa tuổi, trong không gian và môi trường khác nhau. Để ngăn ngừa và giải quyết tình trạng BNQM cần phải thực hiện theo hướng xã hội hóa, huy động sự tham gia của các lực lượng và tổ chức xã hội. Nhà trường không thể đơn độc giải quyết các vấn đề của mình.

Cần phát huy vai trò, nguồn lực, điểm mạnh của các trung tâm công tác xã hội, chính quyền địa phương để hỗ trợ nhà trường trong quá trình triển khai các hoạt động phòng ngừa và can thiệp các vấn đề về BNQM trong học sinh THCS. Mỗi quan hệ phối hợp ba bên nhà trường, trung tâm công tác xã hội và chính quyền địa phương sẽ giúp cho các bên cùng hoàn thành tốt các chức năng, nhiệm vụ của mình trong việc phòng chống BNQM trong học sinh THCS.

Các trường THCS có thể gửi những trường hợp học sinh cần hỗ trợ chuyên sâu đến các trung tâm công tác xã hội để được can thiệp, hỗ trợ về chuyên môn. Trung tâm công tác xã hội cung cấp, hỗ trợ cho trường THCS chương trình, tài liệu, tập huấn chuyên môn, nghiệp vụ... về phòng ngừa, can thiệp BNQM. Trường

THCS cần sự phối hợp, hỗ trợ của các cơ quan chức năng ở địa phương về các nguồn lực pháp lý, tài chính, hoạt động truyền thông thực hiện phòng ngừa, can thiệp BNQM trong học sinh.

Để nâng cao hiệu quả phối hợp giữa các trường THCS với các trung tâm công tác xã hội và chính quyền địa phương trong việc ngăn ngừa và giải quyết tình trạng BNQM trong học sinh thì các trường THCS phải thể hiện vai trò chủ động, tích cực. Cần thiết lập văn bản ký kết hợp tác và lực lượng phối hợp giữa trường THCS với các trung tâm công tác xã hội và chính quyền địa phương nhằm nâng cao kiến thức, chuyên môn nghiệp vụ và kỹ năng cho đội ngũ giáo viên, nhân viên công tác xã hội trường học, huy động tối đa các nguồn lực phục vụ các hoạt động phòng ngừa và hỗ trợ học sinh bị BNQM.

5. KẾT LUẬN

Cùng với sự phát triển công nghệ thông tin và Internet, BNQM đã trở thành một loại hình bạo lực, bắt nạt

học đường. Các hình thức BNQM trong học sinh đang ngày càng có xu hướng gia tăng và phức tạp, gây ra nhiều hậu quả, ảnh hưởng nghiêm trọng đến tâm lý, kết quả học tập, các mối quan hệ trong đời sống, sức khỏe thể chất, tinh thần và tương lai, hạnh phúc của học sinh THCS. BNQM là hiện tượng mang tính xã hội, xuất hiện trong không gian và môi trường khác nhau, để ngăn ngừa và giải quyết tình trạng BNQM trong học sinh THCS cần phải thực hiện theo hướng xã hội hóa, huy động sự tham gia của các lực lượng và tổ chức xã hội. Trong đó, cần thường xuyên nâng cao nhận thức và sự tham gia của gia đình học sinh; Tăng cường vai trò của phòng tư vấn học đường và nhân viên công tác xã hội trường học; Thường xuyên trang bị cho học sinh THCS những kỹ năng phòng chống nguy cơ bị BNQM; Đẩy mạnh phối kết hợp giữa các trường THCS với các trung tâm công tác xã hội và chính quyền địa phương phòng chống BNQM trong học sinh THCS. □

CHÚ THÍCH

(1) Số liệu khảo sát được xử lý bằng phần mềm SPSS 22.0. Các kết quả nghiên cứu trình bày dưới dạng số lượng và tỷ lệ %, đảm bảo độ tin cậy và tính khách quan trong sai số cho phép.

TÀI LIỆU TRÍCH DẪN

1. Hinduja, Sameer. 2009. *Bullying Beyond the Schoolyard: Preventing and Responding to Cyberbullying*. Thousand Oaks, California: SAGE.
2. Mason, Kimberly. 2008. "Cyberbullying: A Preliminary Assessment for School Personnel". *Psychology in the Schools*.

3. Olweus Dan. 1993. *Bullying at School: What We Know and What We Can Do*. Oxford, England: Blackwell Publishers.
4. Patchin, J.W. 2010. "Cyberbullying and Self-Esteem". *Journal of School Health*.
5. Phạm Thị Thu Ba. 2016. "Bắt nạt qua mạng ở học sinh trung học phổ thông và một số yếu tố liên quan". *Tạp chí Nghiên cứu Y học*, số 104 (6).
6. Schneider. 2012. "Bắt nạt qua mạng, bắt nạt học đường và đau khổ tâm lý". *Tạp chí Y tế công cộng nước Mỹ*, số 102, 171-177.
7. Solberg, Mona. 2003. "Prevalence Estimation of School Bullying with the Olweus Bully/Victim Questionnaire". *Aggressive Behavior*.
8. Thủ tướng Chính phủ. 2017. Nghị định số 80/2017/NĐ-CP Quy định về môi trường giáo dục an toàn, lành mạnh, thân thiện, phòng chống bạo lực học đường.
9. Trần Văn Công cùng các cộng sự. 2018. *Bắt nạt trực tuyến ở học sinh Việt Nam: Nghiên cứu thực tiễn, xây dựng chương trình phòng ngừa và can thiệp hiệu quả*. Dự án của Quỹ phát triển khoa học và công nghệ quốc gia (NAFOSTED).
10. UED Media. 2019. ATMi: Chương trình phòng ngừa và can thiệp bắt nạt trực tuyến dựa vào trường học. <https://education.vnu.edu.vn/index.php/WebControl/viewnews/1538>, truy cập ngày 29/8/2024.
11. UNICEF (Quỹ Nhi đồng Liên Hợp Quốc). 2018. Một nửa thanh thiếu niên trên thế giới bị bạo lực học đường.
12. We Are Social. 2023. Vietnam Digital 2023. <https://wearesocial.com/wp-content/uploads/2023/03/Digital-2023-Global-Overview-Report.pdf>, truy cập ngày 29/8/2024.
13. Ybarra, Michele. 2012. "Defining and measuring cyberbullying within the larger context of bullying victimization". *Journal of Adolescence Health*.